

Lausunto

11.7.2024

VN/22264/2023

VN/22264/2023-VM-45

Sosiaali- ja terveysministeriö

Valtiovarainministeriön lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 56 a §:n muuttamisesta

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt valtiovarainministeriöltä lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi, jolla muutettaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettua lakia (612/2021, jäljempänä järjestämislaki). Esitys liittyy pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman kirjaukseen, jonka mukaan laittomasti maassa olevilta poistetaan oikeus muihin kuin kiireellisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä sosiaaliturvaan eli palataan tältä osin viime vaalikautta edeltäneeseen oikeustilaan.

Esitysluonnoksen mukaan järjestämislain 56 a §:ää muutettaisiin siten, että hyvinvointialueilla, Helsingin kaupungilla ja HUS-yhtymällä ei enää jatkossa pääsääntöisesti olisi lakisääteistä velvoitetta järjestää kiireellisen hoidon lisäksi välttämättömiksi arvioituja terveydenhuollon palveluja laittomasti maassa oleskeleville henkilöille. Hyvinvointialueiden, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän tulisi kuitenkin edelleen järjestää laittomasti maassa oleskeleville lapsille tarvittavat terveydenhuollon palvelut saman laajuusina kuin hyvinvointialueen asukkaille. Henkilölle alaikäisenä aloitettu hoito olisi järjestettävä hoidon loppuun saakka hänen täysi-ikäiseksi tulostaan huolimatta. Laittomasti maassa oleskeleville henkilöille tulisi järjestää myös vakavan pitkäaikaisen vamman tai sairauden vuoksi välttämättömiksi arvioidut terveydenhuollon palvelut sekä välttämättömiksi arvioidut raskauteen liittyvät tai ihmisten välillä tarttuvien tartuntatautien ehkäisyä ja hoitoa koskevat terveydenhuollon palvelut. Lisäksi henkilölle, joka on muun terveydellisen syyn vuoksi erityisen haavoittuvassa asemassa, olisi järjestettävä tämän syyn vuoksi välttämättömiksi arvioidut terveydenhuollon palvelut.

Esitys liittyy valtion vuoden 2025 talousarvioesitykseen ja se on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2025.

Taloudelliset vaikutukset

Valtiovarainministeriö toteaa, että esitysluonnoksessa todettu lakiehdotuksen vaikutus valtion menoihin eli valtion maksamien korvausten aleneminen vuodesta 2025 lukien arviolta 300 000 eurolla vuodessa (s. 26) vastaa sitä tasoa, joka kyseiselle muutokselle on valtiontalouden kehyksissä arvioitu. Hallitusohjelman liitteeseen B kirjattu alkuperäinen oletus säästön tasosta oli miljoona euroa vuosittain.

Esityksen vaikutuksia hyvinvointialueiden talouteen on kuvattu esitysluonnoksen jaksossa 4.2.2.2 (s. 26–27). Vaikutusarvioinnin mukaan esityksellä ei olisi välitöntä vaikutusta hyvinvointialueiden nettokäyttökustannuksiin tai toimintakatteeseen, sillä hyvinvointialueet ovat voineet hakea Kansaneläkelaitokselta korvausta sekä laittomasti maassa oleskeleville henkilöille annetun välttämättömän hoidon kustannuksiin että potilaan tilan vaikeutumisen aiheuttamiin kiireellisen

Postiosoite
Postadress
Postal Address
 Valtiovarainministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 28
 00023 Valtioneuvosto

Snellmaninkatu 1 A
 Helsinki

0295 16001
 +358 295 16001

kirjaamo.vm@gov.fi

hoidon kustannuksiin. Jatkossa Kansaneläkelaitos ei pääsääntöisesti korvaksi hyvinvointialueille laittomasti maassa oleskeleville henkilöille annettua välttämätöntä hoitoa, mutta on mahdollista, että joillakin hyvinvointialueilla järjestettäisiin edelleen niiden oman päätöksenteon nojalla lakisääteistä laajempia terveydenhuollon palveluita maassa laittomasti oleskeleville. Tästä hyvinvointialueille aiheutuvat kustannukset kohdentuisivat niiden rajattuun yleiseen toimialaan eikä näitä kustannuksia otettaisi huomioon hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain (617/2021) toteutuneiden kustannusten jälkikäteistarkistuksessa. Siten esityksellä ei olisi välittömiä vaikutuksia valtion hyvinvointialueille maksamaan rahoitukseen.

Esitysluonnoksessa tuodaan kuitenkin esiin (s. 27), että tosiasiallisesti se, ettei hyvinvointialueiden vapaaehtoisesta toiminnasta aiheudu vaikutuksia valtion rahoitukseen, edellyttää henkilöstön kykenevän kirjaamaan kyseisen toiminnan hyvinvointialueiden rajatun yleisen toimialan mukaiseksi. Tässä on tunnistettu haasteita, ja jos erotteluun kirjaamisessa ei kyetä, näkyy toiminta myös valtiolle kustannuksina. Toisaalta jos näin pystyttäisiin välttämään potilaan tilan vaikeutuminen ja kiireellisen hoidon tarve, hyvinvointialueiden kustannukset eivät välttämättä kasvaisi. Hyvinvointialueiden nettokäyttökustannuksiin potilaan tilan vaikeutumisella ei olisi välitöntä vaikutusta, koska tästä aiheutuviin kiireellisen hoidon kustannuksiin voisi hakea korvausta Kansaneläkelaitokselta.

Valtiovarainministeriö yhtyy esitysluonnoksen näkemykseen, ettei hyvinvointialueiden laittomasti maassa oleskeleville vapaaehtoisesti tarjoamista, lakisääteistä laajemmista terveydenhuollon palveluista aiheutuvia kustannuksia välttämättä pystytä tosiasiallisesti erottelemaan lakisääteisten palveluiden kustannuksista hyvinvointialueiden taloushallinnossa. Tästä seuraa potentiaalinen riski sille, että edellä kuvattu terveydenhuollon kustannusten hallinnointi voi esityksen johdosta yhtäältä vähentää hyvinvointialueiden välittömiä terveydenhuoltomenoja mutta toisaalta lisätä hoitokustannusten hallinnointiin liittyviä kokonaiskustannuksia. Kun lisäksi otetaan huomioon, että kyseessä oleva kustannusvaikutus kohdistuu kaikissa rahoituksen osajärjestelmissä valtiontalouteen, esityksen vaikutusta valtiontalouden kantokykyyn voidaan pitää nykytilanteessa vähäisenä. Jos laittomasti maassa oleskelevien henkilöiden määrä kasvaisi Suomessa merkittävästi, ehdotettu sääntely voisi kuitenkin olla merkityksellistä kustannusten hillinnän ja hallinnan kannalta nykysääntelyyn verrattuna.

Vaikutukset hyvinvointialueiden toimintaan

Valtiovarainministeriö pitää erittäin tärkeänä, että terveydenhuoltolain (1326/2010) 50 §:ssä tarkoitettua kiireellistä hoitoa annetaan kaikille Suomessa oleskeleville henkilöille yhdenvertaisesti, mikä on myös esitysluonnoksessa lähtökohtana. Suomessa oleskelevan henkilön oikeus hoitoon on ensisijaisesti ratkaistava terveydenhuollon ammattihenkilön tekemän hoidon tarpeen arvioinnin perusteella. Valtiovarainministeriö pitää yhtä lailla tärkeänä terveydenhuollon palvelujen järjestämistä erityisen haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille, joiden Suomessa oleskelun syy tai perusteen selvittäminen ei ole hyvinvointialueen tai terveydenhuollon ammattihenkilön lakisääteinen tehtävä.

Esitysluonnoksen mukaan terveydenhuollon ammattihenkilöt arvioivat potilaan tilan, hoidon tarpeen ja kiireellisyyden sekä määrittelevät tapauskohtaisesti, miltä osin hoito luokitellaan kiireelliseksi ja miltä osin välttämättömäksi kiireettömäksi hoidoksi (s. 27). Tähän liittyen valtiovarainministeriö toteaa, että potilaan hoitoon pääsyä ja sitä osoittavien tietojen, kuten hoito-oikeutta ilmentävien asiakirjojen, tulisi turvata jokaisen henkilön osalta sujuva hoitopääsy julkisessa terveydenhuollossa ja samalla mahdollisimman vähätöinen hallinnollinen menettely hoidon järjestämiseksi ja hoitokustannusten korvaamiseksi. Kun otetaan huomioon kansallisen lainsäädännön rinnalla ihmisten hoitopääsyyn sovellettava EU-lainsäädäntö ja muu kansainvälinen oikeusperusta, valtiovarainministeriö korostaa sääntelyn selkeyden ja yksiselitteisyyden tarvetta vailla kotikuntaa olevien henkilöiden oikeudesta hoitoon julkisessa terveydenhuollossa. Vastaava vaatimus selkeydestä ja yksiselitteisyydestä koskee myös hoitokustannusten korvaamista koskevaa sääntelyä. Esimerkiksi henkilön maassa oleskelun laillisuuden tai laittomuuden arviointia ei tule siirtää tai vastuuttaa terveydenhuollon ammattihenkilöiden tai hyvinvointialueiden tehtäväksi eikä yksilöllisen hoidon tarpeen arvioinnin tekemisen yhteydessä määriteltäväksi. Tähän liittyen voidaan pitää jossain määrin ongelmallisina myös esitysluonnoksen säännöskohtaisiin perusteluihin sisältyviä toteamuksia, joiden mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön tulisi ottaa hoidon tarpeen ja kiireellisyyden arvioinnissa huomioon se, kuinka kauan laittomasti maassa oleskeleva henkilö oletettavasti oleskelee Suomessa (s. 36 ja 38). Tällaisen arvion tekeminen voi olla käytännössä hyvin vaikeaa.

Lisäksi valtiovarainministeriö katsoo, että esitysluonnoksessa tulee jatkovalmistelussa tuoda paremmin esiin yhtäaikaiseen henkilön Suomessa oleskeluun ja hoidontarpeen arviointiin liittyvät tietosuoja- ja tietojen yhteiskäyttöisyyden kannalta. Käytännössä asiakas- ja potilastietojärjestelmät

eivät sisällä tietoja henkilön maassa oleskelun laillisuudesta tai laittomuudesta, eikä tätä lähtökohtaa ole perusteltua muuttaa.

Esitysluonnoksessa todetaan, että hyvinvointialueiden, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän on jo voimassa olevan lainsäädännön perusteella käytännössä selvitettävä hoitoon hakeutuvan henkilön oikeus hoitoon ja sen laajuus, ja tämän vuoksi esityksellä ei arvioida olevan merkittäviä vaikutuksia henkilön statuksen tai hoito-oikeuden selvittämiseen liittyvään työhön (s. 27 ja 36). Valtiovarainministeriö korostaa, että terveydenhuollon ammattihenkilöä ei tule hoidon tarpeen arvioinnin yhteydessä velvoittaa selvittämään henkilön maassa oleskelun statusta, sillä se lisäisi merkittävästi ammattihenkilöiden ja siten järjestelmätasoisesti hyvinvointialueiden toimintaan kohdistuvaa hallinnollista taakkaa ja aiheuttaisi lisäkustannuksia. Esityksen vaikutusarvioinnissa tulee jatkovalmistelun aikana tarkentaa, miten järjestämislain 56 a §:n soveltamisalaan kuuluvan henkilön oikeus hoitoon voidaan tunnistaa mahdollisimman sujuvasti käytännön toiminnassa julkisen terveydenhuollon toimintayksikössä ilman hallinnollisen työmäärän lisääntymistä. Esityksen vaikutusarvioinnissa tulee myös kuvata, millainen on ehdotetun lakimuutoksen kokonaisvaikutus nykytilaan nähden hallinnollisen työn kannalta, mukaan lukien julkinen terveydenhuolto, hyvinvointialueet, Kansaneläkelaitos ja mahdolliset muut viranomaiset.

Rajat ylittävästä terveydenhuollosta annetun lain (1201/2013) 20 §:n 3 momentin mukaan Kansaneläkelaitos korvaa valtion varoista hyvinvointialueelle, Helsingin kaupungille ja HUS-yhtymälle julkisen terveydenhuollon palvelusta aiheutuneet kustannukset, kun terveydenhuoltolain 50 §:ssä tarkoitettua kiireellistä hoitoa tai järjestämislain 56 a §:n nojalla terveystalvitu on annettu henkilölle, jolla ei ole kotikuntaa Suomessa ja jonka hoidosta aiheutuneita kustannuksia ei ole saatu perittyä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) 13 §:n nojalla. Valtiovarainministeriö pitää perusteltuna, että valtio edelleen vastaa erillisen, Kansaneläkelaitoksen hallinnoiman korvausjärjestelmän kautta vailla kotikuntaa olevien henkilöiden hyvinvointialueille aiheutuvista hoitokustannuksista. Esitysluonnoksessa arvioitu 300 000 euron muutosvaikutus valtion korvauksiin on hyvinvointialueiden terveydenhuoltomenojen nettokäyttökustannuksiin nähden hyvin pieni mutta esitysluonnoksen sisältöön nähden realistinen.

Lisäksi valtiovarainministeriö korostaa ehdotetun sääntelyn tarkkarajaisuuden ja selkeyden tarvetta. Ehdotettu lakimuutos muodostaa henkilöllisen soveltamisalansa ja aineellisen sisältönsä puolesta monimutkaisen kokonaisuuden, jonka käytännön soveltaminen voi osoittautua vaativaksi ja erityisasiantuntijuutta vaativaksi tehtäväksi. Valtiovarainministeriö katsoo, että ehdotettua lakimuutosta ja sen perusteluita tulisi jatkovalmistelussa pyrkiä selkeyttämään käytettyjen käsitteiden osalta, jotta lain soveltaminen olisi mahdollisimman ongelmaton. Käsitelmärittelyä tulisi tehdä erityisesti henkilön terveydenhuollon palvelujen ja sairaanhoidon saamista koskevien oikeuksien selkeyttämiseksi. Esimerkkejä erityisistä selkeytystarpeista ovat esitysluonnoksessa käytetyt hoidon tarvetta koskevat käsitteet ja ilmaisut, kuten "kiireellinen", "välttämätön", "lääketieteellisesti välttämätön", "kiireetön välttämätön" ja "tarpeellinen".

Tartuntatautien torjunta ja suhde valmiuslakiin

Esitysluonnoksen mukaan hyvinvointialueiden olisi jatkossakin järjestettävä niiden alueella oleskeleville henkilöille ihmisten välillä tarttuvien tartuntatautien ehkäisyä ja hoitoa koskevat välttämättömät terveydenhuollon palvelut (lain 56 a §:n 3 momentti). Valtiovarainministeriö pitää tätä ehdotusta perusteltuna, sillä esitysluonnoksen mukaan kaikki tartuntatautilain (1227/2016) mukaiset torjuntatoimenpiteet eivät välttämättä kata kaikkia Suomessa oleskelevia ihmisiä ja tartuntatautien torjuntatyön tehokkuuden vaarantuminen kohdistuisi periaatteessa koko väestöön (s. 31). Valtiovarainministeriö kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että laittomasti maassa oleskelevilla henkilöillä tarttuvien tautien riski saattaa olla muuta väestöä korkeampi (s. 22) ja he voivat pyrkiä välttämään viranomaiskontakteja ja hakeutumista terveystalvituuden piiriin (s. 22, 26 ja 30). Nämä tekijät voivat yhdessä muodostaa korostuneen riskin vaarallisten tartuntatautien leviämislle ilman, että asia tulee nopeasti terveystalvituksien tietoon.

Esityksen pääasialliseksi tavoitteeksi nimetään pyrkimys turvata valtiontalouden kantokykyä sekä julkisen terveydenhuollon palvelujärjestelmän kantokykyä tilanteissa, joissa Suomeen kohdistuisi laajamittaista maahantuloa ulkomaalaislain (301/2004) vastaisesti (s. 20 ja 22). Tältä osin valtiovarainministeriö kiinnittää huomiota siihen, että esitysluonnoksessa mainitaan vain ohimennen valmiuslain (1552/2011) mukaiset toimivaltuudet (s. 9). Todennäköistä kuitenkin lienee, että laajamittaisen sääntöjenvastaisen maahantulon tilanteessa valmiuslain mukaiset poikkeusolot ja niiden mahdollistamat toimivaltuudet tulisivat hyvin nopeasti harkittaviksi. Sovellettavaksi voisi tulla etenkin valmiuslain 3 §:ään vuonna 2022 lisätty 6 kohta, joka mahdollistaa rajatusti valmiuslain käyttöönoton ja sen mukaisten toimivaltuuksien aktivoinnin esimerkiksi tilanteissa, joissa rajaturvallisuuden ylläpitämiseen tai välttämättömien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saatavuuteen kohdistuu lainkohdassa tarkoitettu vakava uhka. Esitysluonnoksessa tulisivat kuvata nykyistä kattavammin, mikä on ehdotetun lakimuutoksen suhde valmiuslain sääntelyyn ja miltä

osin esitysluonnokselle asetetut tavoitteet voidaan ja on tarkoitettu saavutettavaksi nimenomaan valmiuslain sääntelyä soveltaen.

Suhde kotikuntalakiin

Suomessa oleskelevan ulkomaan kansalaisen oikeus saada terveydenhuollon palveluja ja tämän oikeuden laajuus kytkeytyvät henkilön kotikunnan määräytymistä koskevaan lainsäädäntöön. Järjestämislain mukaisesti hyvinvointialueiden on järjestettävä terveydenhuollon palvelut asukkailleen eli niille ihmisille, joilla on kotikuntalaisissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta hyvinvointialueen alueella. Digi- ja väestötietovirasto merkitsee kotikuntalain mukaan määräytyvän henkilön kotikunnan ja asuinpaikan tai väestökirjanpitokunnan väestötietojärjestelmään. Ahvenanmaan maakunnassa näitä tehtäviä hoitaa Ahvenanmaan valtionvirasto.

Valtiovarainministeriö kiinnittää huomiota siihen, että myös maassa laittomasti oleskelevilla henkilöillä voi olla väestötietojärjestelmään merkitty kotikunta. Tällainen tilanne voi syntyä etenkin silloin, jos oleskeluluvan ja sen myötä kotikunnan saaneen henkilön oleskelulupa päättyy ja hän jatkaa Suomessa oleskelua ilman voimassa olevaa oleskeluoikeutta. Harvinaisemmissa tapauksissa kyse voi olla esimerkiksi siitä, että Suomeen saapunut henkilö on saanut kotikunnan pelkästään hänen perheenjäsenellään olevan kotikunnan perusteella (kotikuntalain 4 §:n 1 momentin 4 kohta) mutta hän ei ole tämän jälkeen saanut oleskelulupaa Suomessa.

Ajantasaisten oleskelulupatietojen siirtymistä Maahanmuuttoviraston ja Digi- ja väestötietoviraston välillä on pyritty parantamaan, ja pääsääntöisesti Digi- ja väestötietovirasto saa Maahanmuuttovirastosta automaattisesti tiedon, kun henkilön oleskelulupa on lainvoimaisen päätöksen nojalla lakannut. Käytännössä tietojen välittyminen Maahanmuuttovirastosta Digi- ja väestötietovirastolle estyy kuitenkin useissa tapauksissa, esimerkiksi silloin, kun Maahanmuuttoviraston asiankäsittelyjärjestelmästä puuttuu asianomaisen henkilön henkilötunnus johtuen oleskeluluvan hakemisesta ulkomailla ulkoiselta palveluntarjoajalta tai joissa henkilötunnuksen antaa Verohallinto. Lisäksi lainvoimaisuusmerkintöjä ei ole voitu teknisten syiden vuoksi toistaiseksi automatisoida kaikkien prosessien kohdalla, kuten turvapaikan myöntämistä ja oleskeluluvan peruuttamista koskevissa asioissa, joissa lainvoimaisuusmerkinnät tehdään käsin. Viranomaisten tietojärjestelmiä ja tiedonsiirtoprosesseja kehitetään jatkuvasti tällaisten ongelmien poistamiseksi. Toistaiseksi tilanne on kuitenkin se, että Digi- ja väestötietovirasto ei käytännössä saa tietoonsa kaikkia oleskeluluvissa tapahtuneita muutoksia ja lupien päättymiä tai näiden tietojen välittymiseen voi kuluu merkittävästi aikaa.

Lisäksi on huomattava, että voimassa olevaan kotikuntalakiin ei sisälly säännöstä, joka yksiselitteisesti oikeuttaisi tai velvoittaisi Digi- ja väestötietoviraston poistamaan kotikuntamerkinän henkilöiltä, joiden oleskeluoikeus Suomessa on päättynyt. Virasto on katsonut, että sillä ei ole nimenomaisen säännöksen puuttuessa lähtökohtaisesti mahdollisuutta poistaa väestötietojärjestelmään tehtyä kotikuntamerkintää tilanteissa, joissa kotikunnan saamisen edellytykset eivät enää ulkomailla Suomeen muuttaneen henkilön kohdalla täyty.

Edellä mainituista syistä osalla laittomasti maassa oleskelevista henkilöistä on väestötietojärjestelmään merkitty kotikunta ja he ovat sen nojalla periaatteessa hyvinvointialueen asukkaita ja oikeutettuja kaikkiin terveydenhuollon palveluihin nyt ehdotetusta järjestämislain muutoksesta huolimatta. Hyvinvointialueilla ja muilla viranomaisilla on kuitenkin itsenäinen oikeus tulkita kotikuntalakia ja sitä, onko henkilöllä kotikuntalain mukainen kotikunta Suomessa vai ei. Ne eivät siis ole oikeudellisesti sidottuja Digi- ja väestötietoviraston tekemiin ratkaisuihin henkilön kotikunnasta eivätkä väestötietojärjestelmään tehtyihin kotikuntamerkintöihin (HE 104/1993 vp, s. 24 ja HE 78/2016 vp, s. 5). Väestötietojärjestelmään talletettuja kotikunta- ja muita tietoja pidetään kuitenkin julkisesti luotettavina ja niillä on muiden viranomaisten ratkaisutoiminnassa huomattava tosiasiallinen merkitys. Kotikuntalain yksittäistapauksellinen soveltaminen ja henkilön kotikunnan määrittäminen kussakin tapauksessa hänen yksilöllisten olosuhteidensa perusteella on monesti haastavaa ja aikaavievää. Siksi muut viranomaiset luottavat omassa ratkaisutoiminnassaan useimmiten suoraan väestötietojärjestelmään tehtyihin merkintöihin.

Näin ollen Suomessa laittomasti oleskelevien henkilöiden käytännön mahdollisuudet saada jatkossakin välttämättömiä ja myös kiireittäviä terveydenhuollon palveluja riippuvat osittain siitä, välittykö tieto henkilön oleskeluluvan ja oleskeluoikeuden päättymisestä Digi- ja väestötietovirastolle, ryhtyykö virasto omatoimisesti poistamaan henkilölle tehtyä kotikuntamerkintää tällaisen tiedon saatuaan tai alkaako hyvinvointialueen henkilöstö selvittää laittomasti maassa oleskelevien henkilöiden kotikuntaa. Asiaan vaikuttaa luonnollisesti myös se, missä määrin maassa laittomasti oleskelevat henkilöt ylipäätään hakeutuvat kontaktiin viranomaisten kanssa ja hakevat itselleen terveydenhuollon palveluja (s. 26 ja 30). Joka tapauksessa edellä kuvattu terveydenhuollon palvelujen käyttö voidaan arvioida vain vähäiseksi ottaen huomioon Suomessa laittomasti oleskelevien ihmisten pienen määrän.

Kuten esitysluonnoksessa todetaan (s. 4, 5 ja 39), valtiovarainministeriössä on vireillä kotikuntalain kokonaisuudistus (VM125:00/2021). Uudistuksella pyritään edistämään sitä, että väestötietojärjestelmään tehtävät ihmisten kotikuntaa ja asuinpaikkaa koskevat merkinnät ovat ajantasaisia ja vastaavat mahdollisimman pitkälti tosiasiallista asumista, jotta muut viranomaiset voivat omassa ratkaisutoiminnassaan luottaa niihin. Syksyllä 2023 lausuntokierroksella olleen esitysluonnoksen mukaan uudessa kotikuntalaissa säädettäisiin, että ulkomaiden kansalaiset eivät enää jatkossa saisi kotikuntaa pelkästään sillä perusteella, että heidän perheenjäsenellään on kotikunta Suomessa (nykyisen kotikuntalain 4 §:n 1 momentin 4 kohta). Lisäksi uudessa kotikuntalaissa olisi säännökset menettelystä, jonka mukaisesti Digi- ja väestötietovirasto voisi poistaa ulkomaalaiselle tehdyn kotikuntamerkinnän väestötietojärjestelmästä, jos hän ei enää täytä kotikunnan saamiselle laissa asetettuja edellytyksiä. Viimeksi mainittu sääntely toteuttaisi hallitusohjelman kirjauksen, jonka mukaan henkilö, jolla ei enää ole oleskelulupaa tai oleskeluoikeutta, menettää kotikuntastatuksensa Suomessa palautuskieltoa kunnioittaen.

Valtiovarainministeriö toteaa, että uuden kotikuntalain ehdotettu sääntely yhdistettynä nyt lausuntokierroksella olevaan järjestämislain muutokseen tarkoittaisi sitä, että nykyistä useampi Suomessa oleskeleva ulkomaan kansalainen ei olisi jatkossa oikeutettu välttämättömiin terveydenhuollon palveluihin sinä aikana, jolloin hän oleskelee maassa ilman voimassa olevaa oleskelulupaa ja siitä riippuvaa kotikuntaa. Koska oikeus välttämättömiin terveydenhuollon palveluihin säilyisi järjestämislain 56 a §:n 1 momentin 1 ja 3 kohtaan ehdotettujen muutosten mukaan ulkomaalaislain 40 §:ssä ja 10 luvussa tarkoitetuissa tilanteissa, oikeus näihin palveluihin ei poistuisi esimerkiksi sellaisilta henkilöiltä, jotka oleskelevat Suomessa enintään kolme kuukautta viisumilla tai viisumivapaasti, jotka odottavan tekemänsä oleskelulupahakemuksen ratkaisua taikka jotka rekisteröivät oleskelunsa EU-kansalaisilta edellytetyllä tavalla tai hakevat perheenjäsenen oleskelukorttia.

Näin ollen voidaan arvioida, että esimerkiksi sellaiset henkilöt, joilla on jo Suomessa asuvia perheenjäseniä ja jotka saapuvat maahan odottamaan oleskeluluvan saamista, saisivat jatkossakin tänä aikana välttämättömät terveydenhuollon palvelut, vaikka he eivät voisikaan ehdotetun uuden kotikuntalain mukaan saada heti kotikuntaa perheenjäsenensä kotikunnan perusteella. Siten esitysten yhteisvaikutus kohdistuisi etupäässä sellaisiin ulkomaalaisiin, jotka jatkavat oleskelua Suomessa sen jälkeen, kun heidän oleskelulupansa voimassaolo on päättynyt ja siitä riippuva kotikuntamerkintänsä on poistettu väestötietojärjestelmästä. Heillä ei olisi jatkossa pääsääntöisesti oikeutta välttämättömiin terveydenhuollon palveluihin, kun myös heidän kotikuntamerkintänsä poistettaisiin. Kyse olisi pitkälti siitä "paperittomien" ihmisten ryhmästä, jonka suuruutta on arvioitu esitysluonnoksen jaksossa 2.1.4. Jos järjestämislain sisältöä muutettaisiin siten, että välttämättömien terveydenhuollon palveluiden saamiselle asetettaisiin nyt ehdotettua enemmän rajoituksia, yhteisvaikutuksena uuden kotikuntalain ehdotetun sisällön kanssa entistä useampi ulkomaalainen jäisi näiden palveluiden ulkopuolelle, mahdollisesti myös tilanteissa, joissa he oleskelevat Suomessa sinänsä sääntöjenmukaisesti.

Valtiovarainministeriö jatkaa yhteistyötään sosiaali- ja terveysministeriön kanssa näiden kahden säädöshankkeen valmistelussa sen varmistamiseksi, että esitysten vaikutusarvioinneissa pystyttäisiin kuvaamaan myös esitysten keskinäisiä vaikutussuhteita ja yhteisvaikutuksia Suomessa oleskelevien ulkomaalaisten asemaan.

Lausuntomenettely

Valtiovarainministeriö kiinnittää huomiota esitysluonnoksen lausuntoaikaan, joka on 12.6.–24.7.2024. Säädösvalmistelun kuulemisohjeen mukaan säädösehdotuksista pyydettyjen kirjallisten lausuntojen antamiseen on varattava aikaa vähintään kuusi viikkoa ja lausuntoaika on aihetta pidettävä, jos se muuten ajoittuisi yleiseen lomakauteen. Ohjeen mukaan lausuntoaika voi vain perustellusta syystä olla tätä lyhyempi, ja tällöin lausuntoaika on perusteltava lausuntopyynnössä ja hallituksen esityksessä. Nyt kyseessä olevan esitysluonnoksen lausuntoajassa ei ole otettu huomioon sitä, että suurin osa siitä sijoittuu yleiselle lomakaudelle. Lausuntopyynnössä tai esitysluonnoksessa ei myöskään ole esitetty perusteluita poikkeuksellisen lyhyelle lausuntoajalle. Riittävän pitkä lausuntoaika on erityisen tärkeä kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa, jossa säädösehdotukset vaikuttavat hyvinvointialueiden toimintaan ja lausuntoa on pyydetty kaikilta hyvinvointialueilta. Lausuntoajan mitoituksessa on otettava huomioon, että asia ehditään lausuntoajan puitteissa käsitellä asianmukaisissa hyvinvointialueiden toimielimissä, jotka eivät välttämättä kokoonnu lomakauden aikana.

Kansliapäällikön sijainen, alivaltiosihteeri Susanna Huovinen

Osastopäällikön sijainen, finanssineuvos Anne-Marie Välikangas

Jakelu STM Sosiaali- ja terveysministeriö

Tiedoksi STM APO Palvelujärjestelmäyksikkö
STM APO Palvelujärjestelmäyksikkö, Ida Hakanen

VN/22264/2023-VM-45

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: